

УДК 342.9

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Мазур Л. Б.,

здобувач кафедри адміністративного права
та адміністративної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Анотація: Розглядається сутність організації системи охорони здоров'я військовослужбовців у Збройних Силах України. Також у статті аналізуються усі групи адміністративно-правових засад медичного забезпечення військовослужбовців у Збройних Силах України. На думку автора, класифікація адміністративно-правових засад медичного забезпечення військовослужбовців у Збройних Силах України на групи, спростить їх вибір на практиці, дозволить правильно застосовувати нормативно-правові акти адміністративного права.

Ключові слова: адміністративно-правові засади медичного забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, організація системи охорони здоров'я військовослужбовців у Збройних Силах України.

Аннотация: рассматривается сущность организации системы охраны здоровья военнослужащих Вооруженных Сил Украины. Также в статье анализируются все группы административно-правовых основ медицинского обеспечения военнослужащих Вооруженных Сил Украины. По мнению автора, классификация административно-правовых основ медицинского обеспечения военнослужащих Вооруженных Сил Украины на группы, упростит их выбор на практике, позволит правильно применять нормативно-правовые акты административного права.

Ключевые слова: административно-правовые основы медицинского обеспечения военнослужащих Вооруженных Сил Украины, организация системы охраны здоровья военнослужащих Вооруженных Сил Украины.

Annotation: The nature of the health care system of military personnel in the Armed Forces of Ukraine. Also, this article reviews all of the administrative and legal framework of medical support soldiers in the Armed Forces of Ukraine. According to the author, the classification of administrative law principles of medical support soldiers in the Armed Forces of Ukraine into groups to simplify their selection practices will correctly apply the regulations of administrative law.

Key words: administrative and legal principles of medical support of the Armed Forces of Ukraine, organization of health care servicemen in the Armed Forces of Ukraine.

Відповідно до концептуальних положень сучасного воєнного будівництва фахівці з організації медичного забезпечення військ вважають, що в розвитку системи управління медичною службою пріоритетне значення сьогодні має вирішення таких завдань [1, с. 242]:

- відповідність Воєнній доктрині, системі будівництва і функціонування Збройних Сил України (далі – ЗС);
- здатність медичної служби виконувати завдання медичного забезпечення військ на випадок загрози і власне бойових дій;
- удосконалення організаційної структури органів управління медичною службою з урахуванням угруповань військ, що створюються на воєнний час та їх оперативного призначення;
- організаційно-технічний розвиток системи управління на основі використання засобів автоматизації та інформаційного забезпечення у загальній системі управління військами (силами);
- створення на стратегічних і оперативних напрямках територіальних систем управління медичною службою військових формувань;
- розробка нормативно-правової бази (керівництв, порадників тощо) управління медичною службою, що визначатиме її роль і місце в загальній

системі управління, характер взаємовідносин з іншими міністерствами і відомствами держави;

- урахування і, по можливості, використання позитивних сторін різних систем медичного забезпечення ЗС – як прийнятих у колишньому СРСР, так і в країнах НАТО;
- відповідність Женевським конвенціям та іншим міжнародно-правовим актам, які регламентують організацію надання медичної допомоги пораненим і хворим та діяльність військово-медичної служби у воєнний час;
- динамічність та гнучкість концепції, яка б дала змогу новоствореній системі охорони здоров'я військовослужбовців у перспективі вийти на рівень міжнародних стандартів її функціонування.

При внутрішньоструктурному оновленні системи медичного забезпечення військ і цивільного населення автори концепції перебудови галузі використали не відновлювальний шлях перетворень, з якого, звичайно, нове покоління структурних одиниць замінює застарілі елементи на дієздатні, хоч останні мало відрізняються від своїх попередників, а пішли шляхом креативного оновлення, суть якого полягає у створенні нових форм і започаткуванні нового змісту діяльності.

Саме такою формою найбільш перспективного напряму вдосконалення діяльності галузі охорони здоров'я України, однією з тенденцій її розвитку є створення територіальної системи медичного забезпечення.

21 квітня 1995 року на спільному засіданні колегій МО та МОЗ України обговорювалася проблема реформування лікувально-профілактичного забезпечення військовослужбовців і пенсіонерів МО та визначалися шляхи подолання організаційної роз'єднаності між медичною службою МО і МОЗ України. Результатом дискусії стало прийняття зазначеними колегами спільного рішення щодо необхідності реформування військово-медичної служби ЗС України й інтеграції її із загальнодержавною системою охорони здоров'я та ухвалення проекту відповідної постанови КМ України.

Рішення спільного засідання колегій МО та МОЗ України стали основою для прийняття постанови КМ України № 819 від 16 жовтня «Про взаємодію медичних служб Збройних сил та інших військових формувань із державною системою охорони здоров'я і про створення загальнодержавної системи екстремальної медицини» [2, с. 72]. Варто підкреслити, що зазначена постанова уряду України фактично стала першим нормативно-правовим актом, який визначив шлях для створення єдиного медичного простору нашої держави.

На виконання зазначеної вище постанови КМ в Україні створюється територіальна система медичного забезпечення (ТСМЗ).

ТСМЗ – це організаційно оформлене об'єднання регіональних медичних сил та засобів, децентралізоване в управлінні за районами відповідальності з метою автономного та ефективного забезпечення військ і цивільного населення на певній території в мирний час, при усуненні медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій та з початком збройного конфлікту (війни) [3, с. 89]. У цьому визначені, по суті, відображено основні вимоги, яким має відповідати організаційна система, що створюється: автономність і життєздатність забезпечення військ у мирний час та в особливих умовах, ефективність та економічність медичного забезпечення військ на основі раціонального використання всіх регіональних медичних сил та засобів, відносна децентралізація в управлінні медичною службою щодо зон відповідальності, її стійкість та оперативність.

Принциповою основою побудови ТСМЗ став військово-адміністративний поділ території України на оперативні командування (ОК) та відповідні їм зони відповідальності.

При створенні ТСМЗ встановлено оптимальний, адекватно збалансований рівень взаємовідносин між центром і конкретними територіальними зонами (районами) з кожного напрямку медичного забезпечення військ: лікувально-профілактичного, (лікувально-евакуаційного), санітарно-гігієнічного та протиепідемічного, а також медичного постачання. У кожній зоні відповідальності створені належні умови для надання повноцінної амбулаторно-поліклінічної та невідкладної медичної допомоги в особливих умовах, своєчасного вжиття заходів санітарно-епідемічного нагляду і протиепідемічного захисту військ та цивільного населення, повноцінного постачання медичного майна з основної номенклатури лікарських засобів.

З урахуванням викладеного, під зоною відповідальності ТСМЗ ми розуміємо заздалегідь підготовлену частину території із силами, які перебувають на ній під єдиним управлінням, та засобами медичної служби, призначеними для медичного забезпечення військ і цивільного населення у мирний час та в особливих умовах.

Основними принципами побудови ТСМЗ є такі:

- адміністративно-територіальний поділ території держави у мирний час на ОК;
- визначення меж районів відповідальності на основі вивчення військової інфраструктури території, її оперативного оснащення, структури й можливостей медичних частин та установ, оцінки їх відповідності фактичному обсягові роботи;
- міжвідомча інтеграція медичних сил та засобів у районі відповідальності, раціональне використання можливостей медичних закладів інших міністерств та відомств;
- децентралізація управління медичною службою шляхом делегування певних функцій військово-медичного управління ОК відповідним територіальним зонам;
- розробка офіційних документів, що регламентують організаційне оформлення ТСМЗ на всіх рівнях її функціонування;
- формування ефективної військово-медичної інфраструктури, орієнтованої на вирішення завдань медичного забезпечення військ та цивільного населення.

Побудова ТСМЗ забезпечує вирішення таких двох взаємопов'язаних проблем: по-перше – відбувається розвиток і постійне удосконалення бази медичних частин та установ мирного часу, що забезпечує можливість реалізації всього обсягу медичних послуг військовослужбовцям та іншим категоріям громадян, а по-друге – досягається забезпечення високої готовності використання зазначених сил та засобів у разі виникнення кризових ситуацій.

Більша частина завдань з надання кваліфікованої і спеціалізованої медичної допомоги, лікування поранених і хворих військовослужбовців в оперативному тилу покладається на військові і цивільні лікувальні заклади, які доцільно об'єднувати у територіальні госпітальні бази (ТерГБ).

Останні формуються, як правило, в межах однієї області на базі обласних управлінь охорони здоров'я, лікувальних закладів області, базового та гарнізонних військових госпіталів, а також госпіталів та лікарень інших міністерств і відомств держави. Лікувальні заклади ТерГБ (територіальні госпіталі) формуються за рахунок медичного персоналу, основних фондів та інфраструктури забезпечення на базі лікувальних закладів Міністерства охорони здоров'я, силових міністерств та відомств України.

Залежно від призначення та спеціалізації лікувальних закладів, на базі яких вони створюються, територіальні госпіталі передбачається формувати у вигляді територіального хірургічного госпіталю, територіального травматологічного госпіталю, територіального нейрохірургічного госпіталю, територіального психоневрологічного госпіталю, територіального опікового госпіталю, територіального торакоабдомінального госпіталю, територіального терапевтичного госпіталю,

територіального інфекційного госпіталю та центру реабілітації.

Системний аналіз літературних джерел, опитування військових лікарів, які брали участь у збройних конфліктах другої половини ХХ ст. та власний досвід організації медичного забезпечення відмобілізованих контингентів у 1997 р. у Закавказзі, дають право стверджувати таке. До перерахованого вище переліку територіальних госпіталів доцільно включити ще й територіальний жіночий госпіталь. На користь такого твердження може слугувати як світовий, так і вітчизняний досвід, зокрема досвід медичного забезпечення Червоної Армії під час Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.

Відомо, що вже на початку 1942 р. у складі Ленінградського фронту розпочало свою роботу перше гінекологічне відділення, а в 1943 р. був сформований перший жіночий евакуаційний госпіталь. Його головною функцією було не лише надання медичної допомоги, але й медична реабілітація поранених та хворих жінок-військовослужбовців. З кінця 1943 р. аналогічні госпіталі функціонували практично на всіх напрямках бойових дій, а з часом був розгорнутий і центральний жіночий військовий госпіталь. Варто підкреслити, що в результаті проведення зазначених організаційних заходів кількість повернутих у стрій жінок вже у 1944 р. перевищувала аналогічний показник серед чоловічого контингенту. Створена за роки війни система лікувально-профілактичних заходів дала змогу зберегти життя та здоров'я 90% жіночого персоналу Червоної Армії. У зв'язку з тим, що у фронтових та прифронтових зонах закладів системи охорони здоров'я не існувало, в перев'язувальних пунктах та спеціалізованих відділеннях госпіталів надавалася медична допомога і цивільному жіночому населенню.

Наші пропозиції щодо доцільності включення до складу територіальної госпітальної бази жіночого військового госпіталю підтверджуються і даними зарубіжного досвіду. Сьогодні спостерігається тенденція до розширення використання жіночої праці у частинах та установах збройних сил більшості країн світу. Так, у 1994 р. на службі в армії США перебувало понад 120 тис. жінок-військовослужбовців, або 13% усього особового складу. У квітні 1991 р. консультативним комітетом з питань жінок при міністерстві оборони

США (DACOMITS) була видана офіційна рекомендація Пентагону відмінити заборонні закони та інструкції щодо участі жінок у бойових діях. Перед цим, у 1990 р., в Перській затоці під час операції «Буря в пустелі» в експедиційному корпусі США нараховувалося 33 тис. жінок-військовослужбовців, або 6% загальної чисельності корпусу. Саме перемога у війні проти Іраку та внесок у її досягнення жінок-військовослужбовців призвели до того, що Конгрес США відминив заборону на участь своїх співвітчизниць у бойових діях. Нині жінки в американських збройних силах мають можливість опанувати майже 400 військових спеціальностей. У збройних силах Канади в 1994 р. нараховувалося до двох тисяч жінок-військовослужбовців, в тому числі 172 офіцери. На сьогодні жінкам-військовослужбовцям Канади дозволено обіймати командні посади під час реальних бойових дій. Подібна ситуація й у збройних силах Росії, де проходять службу близько 250 тис. жінок.

Беручи до уваги значну кількість жіночого персоналу у ЗС України, вважається обґрунтованою пропозиція щодо створення у складі ТерГБ госпіталю для жінок-військовослужбовців.

Отже, як свідчить практичний досвід організації надання медичної допомоги в екстремальних ситуаціях, територіальна система медичного забезпечення – реальний шлях до зближення та об'єднання зусиль медичних підрозділів двох відомств – цивільного та військового. Таку форму взаємодії цивільної і військової медицини можна вважати моделлю функціонування єдиного медичного простору України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гарашук, В. В. Богущкий та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, В. В. Зуй. – Х.: Право, 2012. – 656 с.
2. Адміністративне право. Альбом схем: навч. посіб. / Ю. П. Битяк [та ін.] ; Національний університет "Юридична академія України ім. Я. Мудрого". – Х.: Право, 2012. – 160 с.
3. Про Збройні Сили України: Закон України в редакції від 05.10.2000 р. // Там же. – 2000. – № 48. – Ст. 410 (з наст. змін. та допов.).